

Kass János

Tóth Menyhért új törvénye

A régi Nemzeti Galériában volt egy hatalmas, rongyos, barna bőr karosszék. Kilógott a rugója, lábatört és bicegett, de hihetetlen biztonságérzetet nyújtott annak, aki belehevert, nem kímélve a hátsó felét. E jó közérzetet nem a kor, de a szakadt fotel gazdája sugározta. A tulaj akkor, a korai hatvanas években Supka Manna volt, aki, mint a Galéria főmunkatársa, itt fogadta barátait, vendégeit, és itt, ebben a rossz lábú székben ült kényelmetlenül a rossz lábú festő: Menyus.

Azaz Tóth Menyhért.

Itt ismertem meg, itt találkoztam vele először.

A *Forrás* 2004. első, januári száma külön megemlékezett a száz éve született mesterről, ez alkalommal sokan írtak Tóth Menyhértről, s mennyi emlék, kép, emlékkép számolt be e nagyszerű festő sorsáról, művészetéről.

Tény, hogy a hatvanas években Manna volt az, aki százszázalékosan, abszolút biztonsággal jelölte ki Tóth Menyhért helyét a magyar művészetben. Hihetetlen érzékenységgel és biztonsággal tárta föl a lappangó műveket és segítette mindenféle formában a bizony sokszor nélkülöző művészt.

T. M. ült a nyikorgó fotelben, falábát előrenyújtva, s időnként, ha mozdult, a rugók pendülve tiltakoztak az igénybevétel ellen.

A tárva nyitott ablakon beáradt a napfény. Szemben a Parlamentben valami fejest fogadtak, mert a piros kókuszszőnyeget gurították le a lépcsőkön. Supka Manna foghegyről jegyezte meg: „Inkább kapálni mennének!”.

A festő hunyorogva nézett Mannára, hiszen kapált ő is, mégse terítették szőnyeget a fájós lába elé!

Vagy mégis?

Hiszen élete végén a kritika vállára emelte, elismerték, könyv is megjelent róla, és elsősorban Supka Manna évtizedes, szívós munkájának köszönhetően kiemelkedhetett a névtelenség süllyesztőjéből, elfoglalta helyét a XX. századi festők legjobbjai között.

Néhány évvel ezelőtt a Cifrapalotában Kecskeméten állították ki műveit, s a gyűjtők és a gyűjtemények is versengtek képeiért.

Mégis, nagyon sokan ma sem értik vagy nem tudják megérteni, talán csak a késői fehér korszaka, s talán épp fehérsége miatt került közelebb az átlagnézőhöz és a szakemberekhez is.

Sabartes írja Picasso rózsaszín-kék korszakáról, hogy tanulmányok, írások garmadája magyarázza az akkor még ifjú mester gondolatmenetét, célját, festészetének rejtett üzenetét, e színek alkalmazásának rejtett szándékait.

Sabartes megfejti a rejtélyt.

A kiindulás sokkal prózaibb, pragmatikusabb: a nap süt a tengerparton, a bor viszonylag olcsó, a nők is szépek, jókedvűek a művészek, s így csak alkonyatkor szélednek szét, ki-ki a dolgára.

Picasso lámpát gyújt, háromlábú, rossz suszterszékre ül, kinyomja a piros festéket és festeni kezd.

A pirosat fehérrel keveri, a kép rózsaszín lesz, s a nappali fényben sem változik sokat, nincs kockázat.

Ugyanígy a kék is. A két alapszín variálása egész nyáron biztos bázist jelentett. A kolorizmus ráér majd az őszi-téli időszakban.

Azonkívül van még egy prózai ok, a szegénység.

A drága festékkel lehet és kell is spórolni. Ez is egy fontos, nagyon fontos szempont.

Tóth Menyhért esetében is megkockáztathatjuk, hogy túl az elméleti magyarázatokon, ilyen egyszerű ok is belejátszott a késői korszakába, hiszen tudjuk, a pénz őt sem vetette fel.

Talán szentségtörésnek tűnik, de ilyen egyszerű a magyarázat. Az öreg Tiziano is a feketét fehérrel keverte, s szinte monokróm művei születnek pályafutása végén.

De Tóth Menyhért világa emlékeztet az összehúzott szemmel napba néző élményére, a ragyogás bejárja az egész idegrendszert, „az ÉN-t”, a szűk nyíláson kitekintő minden porcikája megtelik a beáradó sugárzással, a kontúrok feloldódnak ebben az áradásban, az öntudatlan „ego” alig bírja elviselni ezt a terhelést, egy idő után keresi a menekülőutat, egy ürügyet, pl. azt, hogy most festeni kell!

Festeni kezd, s az ecset kezdeti tapogatózását felváltja a naphimnusz áradása, a kelj fel és járj követelőző, sürgető parancsa, az önfegyelem által rendbe terelt gondolatok ereje. A gondolatok áradása maga alá gyűri a technikát, s a tanult törvények teherbírása nem képes hordani a terheket. A szerkezet recsegve-roppogva omlik össze, s ebből a zavaros, amorf halmazból kibomlik egy új én, egy új jelenés, egy új én-te-ő-mi, a művész új törvényt hoz létre, s a formátlan bából egy új pillangó bontakozik ki.

